Cristina Nicoleta Spranceana

Zamolxe şi Kogaionul

"Muntele care se ascunde privirilor" nu se vrea o formulare metaforică, ci o realitate a cărei acceptare si întelegere îl ancorează într-un spatiu geografic determinat în contextul unor legi fizice. Este vorba de Muntele Gugu (2. 291 m) din Masivul Tarcu-Godeanu, semn de hotar, convergent, pentru cele trei provincii istorice: Banatul, Ardealul si Oltenia, care constituiau arealul spiritualitătii si politicului geto-dacilor, dar si a ceea ce avea să fie Dacia Felix, după cucerirea de catre imperiu. Personajul Zalmoxis (denumire dată de Herodot (484-425 i.d.h.) în "Istorii") sau Zamolxis (după Strabon (63 i.d.h. -19 d.h.) în "Geografia") pare a se regăsi sub această denumire de-a lungul secolelor în formele de manifestare spirituală la geto-daci, precum si la traci, cu un specific aparte pentru teritoriile nord-dunărene, prin personaje cu rol de mari preoti, care s-au identificat cu zeul suprem al cărui nume l-au împrumutat. Herodot, părintele istoriei, îl plasează pe unul din acesti Zalmoxis ca si contemporan cu Pitagora, iar pentru a-i da o dimensiune perenă, adaugă: "...mi se pare, însă, că el a trăit cu multi ani înainte de Pitagora"(Istorii. IV. 96).

Personajul Zalmoxis, contemporan cu Pitagora, era considerat un reformator, pentru că el, prin învătăturile pe care le propovăduia, a adus "zalmoxianismul " mai aproape de puterea de întelegere a poporului, popor care l-a cinstit ca pe unul "vrednic de domnie", adică de a conduce, a sfătui. În baza afirmatiilor lui Herodot cu privire la Zalmoxis, despre care spune - legat de natura lui umană - că "fiind doar un muritor, a fost rob, în Samos, robul lui Pitagora", se pot formula câteva idei:

- Cunoscând că Pitagora (cca 580 - 500 i.d.h.) a făcut călătorii de studii în Iudeea, Persia, Fenicia, Egipt, apoi Sparta si Creta, se pare că l-ar fi întâlnit pe acel epopt în zalmoxianism în călătoria din Egipt, unde, conform lui Strabon, deprinsese cunostinte astronomice de la initiatii (preotii) de acolo. Este posibil ca Pitagora si epoptul în zalmoxianism, care va deveni un Zamolxis, să se fi apropiat ca dascăl-învătăcel si nu neapărat ca stăpân-sclav. Trebuie subliniat că si la epoptii în zalmoxianism călătoriile de studii erau relativ curente, dacă se au în vedere cele scrise de Lucian de Samosata în "Scitul sau oaspetele", unde este vorba de Toxaris - figură legendară- care a vizitat Atena în vremea lui Solon (sec VII i.d.h.), cu mult înaintea lui Anacharsis.

- Initierea va fi durat până la anul 531 i.d.h., când Pitagora emigrează în Italia meridională, la Crotona, unde fundează o comunitate religioasă si politică, datorită căreia cetatea obtine suprematia în regiune, devenind un model, ulterior, si pentru Tarent si Siracuza. Aici este posibil ca epoptul în zalmoxianism, devenit colaborator apropiat lui Pitagora, să se fi "îmbogătit"(cf. Herodot. IV. 95), ca după aceea "...să se întoarcă în patria lui, unde a clădit o casă pentru adunarea bărbatilor, în care îi punea să benchetuiască pe fruntasii tării, învătându-i..." (Herodot). Ceea ce pare o certitudine în relatia celor doi, este faptul că getul a fost profund marcat de cunostiintele astronomice învătate în Egipt si la Samos, la care se adaugă initierea făcută de Pitagora în matematică si filozofie. Herodot subliniază: "Zalmoxis avuse legături cu grecii si cu Pitagora, un însemnat gânditor al acestora..." Pitagora i-a transmis getului - ca o premieră pentru lumea sa - realitatea că matematica este o stiintă demonstrativă, iar numerele, principiul, rădăcina si sursa tuturor lucrurilor. Atentia s-a concentrat asupra numărului 10, care apărea sub forma unui triunghi, cu laturile alcătuite din patru unităti (tetraktys) In cosmologie, Pitagora îi va fi transmis că numărul avea un rol esential, el constituind partea ratională a universului, granita lui cu infinitul. . Ceea ce s-a păstrat din toate acestea, implantate de Zalmoxisul secolului VI i.d.h. în structura spirituală a geto-dacilor nord-dunăreni, ca formă de gândire si conceptie, independent de elementele filozofice si stiintifice, a fost o

profundă religiozitate. Trebuie mentionat că în acea perioadă istorică, când noul Zalmoxis reforma religia geto-dacilor, tulburător, în întreaga lume antică se întâmplau lucruri deosebite, decisive pentru istoria umanitătii:

- La Babilon, în timpul lui Nabucodonosor, se construia (între 605-526 i.d.h.) zigguratul Etemenaki, cunoscut ca "Turnul lui Babel", în mod cert si cu rol de observator astronomic.
- Trăia si crea filozoful chinez Lao-Tse (604-531 i.d.h.), întemeietorul daoismului.
- Trăia si crea Zarathustra (599-522 i.d.h.), filozof si întemeietor al religiei iraniene.
- Trăia Sakya-muni, adică Gauthama Buddha (555-486 i.d.h.), întemeietorul budismului.
- Trăia filozoful si moralistul Kon -Fu -Tzî (551 - 479 i.d.h.), întemeietorul confucianismului.
- Se scriau cele mai vechi părti ale Bibliei, parte redactate în sec. VI i.d.h.
- În Capitoliul din Roma se instala un simbol de origine etruscă, "Lupoaica", devenită simbolul cetătii Eterne.

O explicatie la aparitia aceastei incredibile liste de reformatori si reforme, ar putea fi cele spuse de Diodor din Sicilia (?-21 d.h.): "Într-adevăr, se povesteste la arieni că Zarathustra a făcut să se creadă că o zeitate bună i-a dat legile întocmite de el. La asa-numitii geti, care se cred nemuritori, Zamolxis sustine si el că a intrat în legături cu zeita Hestia, iar la iudei Moise cu divinitatea căreia îi spune Iahve..."("Biblioteca istorica" 1. 94. 2.)

După întoarcerea acasă, ZAMOLXE avea să construiască amintita "casă" în care-i aduna pe puternicii tării, punându-i să "benchetuiască", cert fiind vorba de mese rituale, învătându-i că sunt nemuritori. Această "casă" trebuie să se fi aflat într-o zonă accesibilă si frecventată. Herodot specifică, legat de casa în care marele preot făcea cunoscute învătăturile sale în "adunarea bărbatilor", că era o constructie cu caracter public si aminteste că noul Zamolxis a poruncit să i se construiască apoi si o locuintă subpământeană, de uz personal, în care avea să trăiască timp de trei ani, făcând prorociri bazate pe semne ceresti si primind numele de zeu, după care s-a retras, "petrecându-si viata într-o pesteră..." Între perioada de locuire în acel centru unde era "casa bărbatilor" si retragere, din textele lui Herodot si Strabon se constată că a existat o perioadă de locuire de trei ani într-o locuintă subpământeană, care a însemnat prorociri pe bază de semne ceresti, ceea ce ne poate duce la concluzia că acea locuintă ar fi putut fi un observator astronomic, construit undeva într-o zonă favorabilă observării mersului astrelor si planetelor, care nu putea fi decât un munte, devenit o zonă sacră.

De-a lungul timpului, au fost numeroase propuneri ale istoricilor în legătură cu "zona sacră" sau "muntele sacru", în mai tot lantul Carpatilor, cum ar fi Muntii Călimani (M. Sadoveanu) sau Vf. Omul (N. Densusianu). Împotriva acestor variante de amplasare a Kogaionului- muntele sfânt- s-au ridicat obiectii legate de faptul că muntele în cauză trebuia să fie, neapărat, "un munte ascuns", asa cum pretind vechile traditii. În legătură cu localizarea Kogaionului (Cogaenum, Kogaionon, Gogaionul), trebuie amintit că majoritatea istoricilor, urmând pe Constantin si Hadrian Daicoviciu, susțin ideea că muntele "Kogaionon" al dacilor este Dealul Muncelului (Dealul Grădistei), din Muntii Orăstiei, cu complexul său de sanctuare. Istorici de seamă ca C. C. Giurescu si Dinu C. Giurescu par a admite că Cogheonul ar fi actualul munte Gugu, bazat, în principal, pe existenta unei pesteri situată aproape de vârf, adusă în atentie de naturalistul Alexandru Borza în anul 1942, dar si pe o similitudine de fonetism: Cogheon, Coghen, Gugu, atât pentru munte, cât si pentru apa care curge în preajma lui (amintită de Strabon) Conform vechilor traditii, o însusire a muntelui

sacru trebuia să fie aceea de a se ascunde privirilor, dar nu într-o banală ceață, care ar exclude ideea de supranatural. Or, un asemenea fenomen, real, a fost descris: "...acest cel mai înalt pisc al masivului Godeanu uneori se ascunde. Dacă vii din Retezat spre apus si e senin si soarele străluceste în sens avantajos, Gugu poate fi învăluit în ceață, sau cine stie cum si în ce, fiindcă pentru vedere apar numai cerul si orizontul, ca si cum muntele ar fi străveziu. Nu se întâmplă totdeauna aceasta, poate destul de rar, dar uneori muntele Gugu se ascunde. " (Victor Kernbach-"Muntele ascuns al lui Zamolxis", România pitorească nr. 7/1972).

Înainte de a da o explicatie acceptului de egalitate între "muntele sacru" si Vf. Gugu, trebuie subliniat că este vorba de un fenomen optic de totală refractie a luminii, care se produce în anumite conditii meteo. El se datorează straturilor de aer, cu densităti diferite, care se "pliază" pe versantii estici ai muntilor din zonă, în conditii de calm atmosferic local. Fenomenul, de o deosebită complexitate, poate fi explicat prin rolul de factor determinant ce-l are "centrul de frig local", generat de prezenta a două căldări glaciare în imediata apropiere a vârfului Gugu si a vârfului Cracul Pesterii, care modifică densitatea stratului de aer si, implicit, indicele de refractie. Un alt fenomen asociat acestui "centru" este cel de drenare a nebulozitătii (ceață, nori) de pe versantul estic al celor două vârfuri sub forma unui condens în albia pârâului Branului. Pe versantul vestic, fenomenul determină precipitatii, care alimentează pârâul Izvorul Gugului. In aceste conditii, mai ales deasupra versantului răsăritean, este frecvent cer senin. Caracteristicile mentionate conferă locului o trăsătură de "sacralitate", dar mai ales versantului estic îi oferă conditii ce permit observarea cerului.

Conexând cele de mai sus cu afirmatia lui Strabon legată de faptul că Zamolxis "întemeiat pe semne ceresti, făcea prorociri. . ", se pot avansa următoarele:

- În perioada în care Zamolxis "îi învăta pe fruntasii tării", în sec VI i.d.h., în zona paralelei 45, clima Europei se răcise considerabil (dovadă studiile de climatologie istorică, pe baza miscărilor ghetarului Fernau), rezultând si o nebulozitate accentuată si de lungă durată, ceea ce ridica probleme în privinta amplasării unui observator astronomic.

- Zamolxis a căutat un loc, de unde, în ciuda conditiilor neprielnice, să poată observa nestingherit cerul. Acest loc a fost găsit, era "o locuintă subpământeană", în fapt o crevasă naturală în apropierea vârfului muntelui, care a fost modificată, pentru a obtine un coridor din care se putea observa cerul într-o anumită dechidere unghiulară.

- După ce lucrarea a fost terminată, Zamolxis "dispare din mijlocul tracilor, coborând în locuinta lui de sub pământ. A trăit acolo trei ani. Tracii doreau mult să- aibă, jelindu-l ca pe un mort. In al patrulea an, el le-a apărut si astfel Zamolxis făcu vrednice de crezare învătăturile lui..."(Herodot. IV. 95).

Desi vreme de trei ani a lăsat să se creadă că este mort, ca apoi să apară iar în comunitate, se pare că Zamolxis nu a urmărit o "reînviere" care să întărească învătăturile lui despre nemurire, ci cu totul altceva. Scopul autoizolării de trei ani a fost observarea unui anumit fenomen ceresc, considerat de o deosebită importantă. Locuinta subpământeană, ca un observator astronomic si poate ca o constructie ce permitea urmărirea astrelor si ziua, pentru că, desi fântânarii se feresc să o spună, se stie că din fundul fântânilor adânci se poate vedea si ziua licărirea stelelor, datorită reflexiei razelor de lumină sub un anumit unghi de incidentă în mediul dat. În plus, dacă lumina soarelui n-ar "estompa" în timpul zilei cerul, atunci s-ar putea observa cum în 24 de ore constelatiile zodiacului se perindă una după alta, la o oră si jumătate, deasupra orizontului.

Terenul ales, un "amfiteatru" cu "amplificare" naturală, datorită orografiei locului, ar fi putut să fi fost incinta sacră, unde, după reaparitie, se asista la "revenirile" zeului si de unde acesta îsi făcea cunoscute învătăturile si prorocirile

pe baza observatiilor astronomice. Referitor la aceste cunostiinte, ele erau extrem de avansate pentru acea epocă, iar Iordanes (sec. VI d.h.), istoric al gotilor, atrage atentia că geto-dacii, în timpul regelui Burebista si a marelui preot Deceneu, cunosteau "teoria celor douăsprezece semne ale zodiacului, cum creste si scade orbita Lunii, cu cât globul de foc al Soarelui întrece măsura globului pământesc, sub ce nume si sub ce semne cele treisute si patruzeci si sase de stele trec în drumul lor cel repede de la râsărit la apus, spre a se apropia sau depărta de polul ceresc, eclipsele solare, rotatia cerului, regulile prestabilite ale astrelor care se grăbesc să atingă regiunea orientală si sunt duse înapoi în regiunea occidentală". Este ceva, nu? Amplasarea "observatorului astronomic" din Gugu, semnalat pentru prima dată de Alexandru Borza ("Sanctuarul Dacilor", Publicatiile Institutului Social Banat-Crisana, Timisoara, 1942), permite observarea cerului pe o deschidere de cca. 160 grade, pe directa de la NE la S. În situatia dată, în perioada solstitiului de iarnă se putea observa Constelatia Gemenii, care prin orbita ei culminează deasupra orizontului de sud. Cerul nocturn din solstitiul de vară permitea observarea culminatiei Constelatiei Săgetătorului, tot deasupra orizontului sudic, ea având orbita cea mai joasă dintre toate constelatiile zodiacului. Între orbitele celor două constelatii, se înscriu orbitele celorlalte constelatii zodiacale. Vârful Cracul Gugului cu "observatorul astronomic" îsi primeste astfel încă o legitimitate.

Trebuie subliniat că la o încercare, astăzi, de a se reconstitui "cerul" observat de Zamolxis, ar apărea probleme majore, datorită procesiei echinoctiilor în timpul celor peste 2. 500 de ani trecuti, în care punctul vernal si semnele zodiacului s-au deplasat în sens retrograd cu cca. 28 de grade fată de constelatiile zodiacale. In ce priveste "observatorul", acesta este o crevasă amenajată în Vf. Cracul Gugului, dimensiunile fiind: lungime 10m, lătime 2 m, înăltime 2-3 m, coordonatele geografice fiind 45 16' 54'' latitudine nordică si 22 42' 44'' longitudine estică, altitudinea fiind de de 2. 150 m. Accesul nu este deloc facil, muntele putând fi abordat dinspre vest, dar mai ales dinspre est, unde se găsesc si astăzi stânele, care acum două milenii si jumătate "asigurau" probabil pe cel de la "observator". Acolo se poate ajunge venind doar pe plaiuri, pe creste, dinspre (fapt semnificativ) Depresiunea Hateg, Valea Jiului sau Valea Cernei. Piscul secundar al vârfului Gugu - Cracul Pesterii - este alcătuit din blocuri de granit dezagregate, peisajul oferit de clivajul rocilor dizlocate si prăvălite de climatul aspru de altitudine, fiind spectaculos. Cu toată inaccesibilitatea muntelui si duritatea rocilor, "pestera" sugerează o muncă titanică de amenajare, intrarea amintind de o poartă megalitică. realizarea constructiei subpământene a marelui preot a necesitat calcule si eforturi, care nu puteau avea decât o motivatie - o credintă intensă, capabilă să mobilizeze energii spirituale si materiale la un înalt nivel. . În afară de acel "confort astronomic" necesar, locul trebuia să mai contină si unele simboluri ale marelui preot, cum ar fi tringhiul dreptunghic format de cele trei vârfuri, posibile elemente de triangulatie pentru măsurători ceresti.

Considerat zeu, reformator al religiei sau profet, Zalmoxis întrupează geniul religios al daco-geților, pentru că, în ultimă instanță el reprezintă spiritualitatea autohtonilor, a acelor strămoşi aproape mitici învinşi de romani.

Literatura îi atribuie sensuri simbolice, de figură aurorală a spațiului mitic românesc. În poemul Memento mori, Eminescu îl prezintă în ipostaza de zeu războinic:

Şi Zamolxe, cu uraganul cel bătrân, prin drum de nouri
Mişcă caii lui de fulger şi-a lui car.

Înveşmântat cu hlamidă albă, Zamolxe conduce oştirea dacă împotriva romanilor; portretul său este realizat în replică la cel al lui Zeus:

Ca o negur-argintie barba lui flutură-n soare,
Pletele-n furtună-nflate albe ard ca o ninsoare,
Colţuroasa lui coroană e ca fulger împietrit,
Împletit cu stele albastre. Răsturnat în car cu rune,
Cu-a lui mână arată drumul la oştirile-i bătrâne
Şi de dor de bătălie crunt e ochiul strălucit.

În poemul „Gemenii“ apare ca zeu al armoniei, însoţit de lună şi soare:

În capul mesei şade Zamolxe, zeul getic,
Ce lesne urcă lumea cu umăru-i atletic.
În dreapta lui sub vălul de ceaţă mândrul soare,
În stânga-i şade luna sfioasă, zâmbitoare....

Tot ca zeu suprem, capabil să readucă viaţa în trupul îngheţat de moarte este înfăţişat şi în poemul Strigoii.

Lucian Blaga scrie o dramă întitulată Zamolxe, în care abordează problema naşterii religiilor; subintitulată mit păgân, scrierea sa îl prezintă pe Zamolxe ca profet izgonit din cetate pentru că propăvăduieşte credinţa în Marele Orb; timp de şapte ani trăieşte într-o peşteră din mijlocul pădurii. Între timp, ideile lui se răspândesc în cetate. Simţindu-se ameninţat de noua religie, marele mag al dacilor hotărăşte să-l transforme pe Zamolxe în zeu. Îi comandă o statuie, iar când profetul se reântoarce în postura de străin sălbăticit găseşte lumea adunată la templu pentru a-i înălţa statuia. Magul îi explică acest demers:

Poporul se răzbună
fără să vrea fără să ştie.
Ai încercat să-l scapi de zei
şi azi îţi ai şi tu
un chip de piatră printre ei!

Furios pe manevra preotului, îşi distruge statuia stârnind revolta mulţimii care îl ucide cu bucăţi din statuie. În final, lumea recunoaşte în cel mort pe Zamolxe şi realizează că prin moartea sa le-a fost redat Dumnezeul Orb. Blaga sugerează discret că înstituirea unei ordini religioase are nevoie de o jertfă; de altfel, în singurătatea peşterii sale Zamolxe primeşte mai multe semne care îi vestesc sacrificiul.

Putine referinte antice descriu, nu intotdeauna la fel, zeul suprem al daco-getilor, Zamolxis prezentindu-l fie ca pe o divinitate htonica, fie personificind cerul sau prin cumul de atribute—erou civilizator, zeu mesianic, invatator si judecator al oamenilor vii si gazda cereasca prielnica si mintuitoare a mortilor, aratindu-ne deci o divinitate totala.

Comentatorii istoriei dacilor au ocolit adesea tocmai elementele din care se poate deduce, cu minima incertitudine, ca Zamolxe a fost un erou national, unul din acele personaje ilustre pe care mitologia le numeste initiati, ceea ce se intimpla de obicei in epoca de formarea miturilor, cind, dupa disparitia sa, eroul, care a fost invatator si judecator al poporului său, a fost transformat in zeu.

Izvoarele antice sint putine si incerte:

"astfel se spune ca un oarecare get, numit Zamolxe, a fost sclavul lui Pitagora. De la filosof a obtinut oarecare informatii despre fenomenele ceresti, in timpul peregrinarii sale in Egipt. Intors in patrie, Zamolxe a dobindit respectul cirmuitorilor si pe al poporului, ca talmacitor al fenomenelor ceresti. In cele din

urma a izbutit sa-l convinga pe rege sa si-l faca asociat, ca pe un om ce avea insusirea de a dezvalui vointa zeilor. La inceput i s-a incredintat doar functia de sacerdot al celui mai venerat dintre zeii lor, iar apoi l-au proclamat zeu pe el insusi. Zamolxe si-a ales o anume pestera, inaccesibila tuturor celorlalti, si acolo isi petrecea viata, intilnindu-se rar cu oamenii, afara de rege si de dregatorii lui. Regele, cind a vazut ca oamenii sint mult mai supusi fata de el decit mai inainte, ca fata de unul care le da porunci dupa indemnul zeilor, i-a dat tot sprijinul. Acest obicei a dainuit pina in vremea noastra;dupa datina, mereu se gasea un astfel de om care ajungea sfetnicul regelui, iar la geti acest om era chiar numit zeu. Pina si muntele cu pestera a fost socotit sfint si asa il si numesc. Numele lui este Kogaionon, la fel ca al riului care cuege pe linga el. Apoi cind peste geti a ajuns sa domneasca Burebista, impotriva caruia divinul Cezar s-a pregatit sa porneasca o expeditie, aceasta cinste o tinea Deceneu. Iar practica pythagoreica de a se abtine de la carne a ramas la ei ca o porunca data de Zamolxe" (Strabon, Geografia, VII, 3, 5)

"Dupa aceea am aflat de la helenii care locuiesc in Hellespont si in Pont, ca acest Zamolxis ar fi trait in Samos ca sclav al lui Pitagora, fiul lui Mnesachos. Dobindind, dupa aceea libertate, ar fi strins multa bogatie si astfel, cu averea cistigata, s-ar fi intors, printre ai sai, bogat. Deoarece tracii traiau in cumplita saracie si erau lipsiti de invatatura, acest Zamolxe, intru-cit traise printre eleni, indeosebi in preajma lui Pitagora, omul cel mai intelept al Helladei, cunoscind astfel modul de viata ionian si niste moravuri mai de soi decit cele din Tracia, a cerut sa i se cladeasca o sala de primire unde le oferea ospete, cetatenilor de vaza; in timpul ospetelor, ii invata ca nici el, nici oaspetii sai, nici urmasii lor, nu vor muri vreodata, ci numai se vor muta intr-un loc unde, traind de-a pururi, vor avea parte de toate bunatatile. In tot acest rastimp, cit isi gazduia oaspetii vorbindu-le astfel, poruncise sa i se faca o locuinta subterana. Cind locuinta a fost gata, el a disparut dintre traci, coborind in adincimea incaperilor subterane, unde a stat ascuns trei ani. Tracii l-au regretat si l-au bocit ca pe un mort. Dar in al patrulea an, a aparut iarasi dinaintea tracilor, facindu-i astfel sa creada tot ce le spunea. Iata ce istorisesc helenii ca ar fi facut. Intrucit il priveste pe Zamolxe, ca si locuinta lui de sub pamint, eu nici nu tagaduiesc toate cite s-au spus, nici nu le cred insa prea mult. Cred totusi ca acesta a trait mult inainte de Pitagora. Dar de nu va fi fost Zamolxe decit un om ori nu va fi fost decit un zeu de pe meleagurile Getiei, il parasesc" (Herodot, Istorii, IV, 95—96)

"La fel este si acum cu descintecul nostru. L-am invatat acolo, inarmata, de la unul dintre medicii traci ai lui Zamolxe, despre care se spune ca ii fac pe oameni nemuritori. Iar acel trac ma incredinta ca au dreptate confratii sai din Hellada sa sprijin ceea ce ziceau adineauri. Dar, a adaugat el, Zamolxe, care e regele nostru, dovedeste, ca un zeu ce este, ca tot asa cum nu se cuvine sa incerca a vindeca ochii fara sa fi vindecat capul, nici Sa tamaduim capul fara sa tinem seama de trup, cu atit mai mult nu trebuie sa incercam a vindeca trupul fara a cauta sa tamaduim sufletul ; pricina pentru care cele mai multe boli nu se supun artei medicilor Helladei este ca ei nesocotesc intregul, pe care ar trebui sa-l ingrijeasca, iar daca acestui intreg nu-i merge bine, nu poate sa-i mearga bine nici partii. " (Platon, Charmides, 156 d—e)—Socrate intr-un dialog platonician.

"Zamolxe—pretindea ca lui ii daduse legile Hestia" (Diodor din Sicilia)

Zamolxe mai este amintit de Apulius, de Lucian din Samosata, de Enea din Gaza, Origene(Contra Celsum, III, 54), Porphirius (232-304), Iamblichos, Iulian Apostatul, Hesychios din Alexandria, Clement Alexandrinul(Stromateis, V, 213), Iordanes (Getica, V, 40)

In plus, Platon il mai compara pe Zamolxe cu hiperboreul Abaris, socotindu-i pe amindoi mari mesteri in arta incantatiei.

Din reperele antice se poate trasa un contur al personalitatii de zeu a lui Zamolxe care ca daimon get (Herodot) avea un raport cu un sistem de mistere

initiatice(magia psihomedicala-[Platon] si mitul unitatii trup-spirit[divinitate-omenire] confirmata de trimiterea la calendarul specific dacic, si de asemenea cu trimiterea la doctrina orfica) si de lipsa totala a thanatofobiei la geto-daci subliniaza caracterul cu desavirsire original a lui Zamolxe in panteonul lumii antice. Caracterul de zeu urano-solar este subliniat de lipsa acoperisurilor la templele dacice, zeul era adorat pe virfuri de munte(Kogaion), de ritualul funerar(incinerarea sugereaza ridicarea la cer odata cu fumul) si cu atit mai mult de ritualul trimiterii solului la Zamolxe, care soli, aruncati fiind in sus ca sa cada in sulite, se credea ca vor ajunge sus la zeu in cer nu ca umbre ci corporal(trupul lor era impiedicat sa moara avind contact cu pamintul si desigur dupa jertfa trupul era ars pe rug) Herodot ne arata si ritualul trimiterii solului:

"tot la al cincilea an, ei (geto-dacii)trimit la Zamolxe un sol, tras la sorti, cu porunca sa-i faca cunoscute lucrurile de care, de fiecare data, au nevoie. Iata cum il trimit pe sol. Unii dintre ei primesc porunca sa tina trei sulite(cu virful in sus), iar altii, apucind de miini si de picioare pe cel ce urmeaza sa fie trimis la Zamolxe si ridicindu-l in sus il arunca in sulite. Daca—strapuns de sulite---acesta moare, getii socot ca zeul le este binevoitor. Iar daca nu moare, aduc invinuiri solului zicind ca este un om ticalos si, dupa invinuirile aduse, trimit pe altul, caruia ii dau insarcinari inca fiind in viata. Aceiasi traci, cind tuna si fulgera, trag cu sagetile in sus, spre cer, si ameninta divinitatea(care provoaca aceste fenomene) deoarece ei cred ca nu exista alt zeu in afara de al lor" (Herodot, Istorii, IV, 94)

Multitudinea de aspecte ne pot ajuta sa construim un portet mitic, astfel Zamolxe a fost : DAIMON GETIC(Herodot), INITIAT(Strabon, Iordanes, Herodot), MEDIC PSIHOTERAPEUT(Platon), LEGISLATOR(Diodor din Sicilia), PROFET(Strabon), MARE PREOT SI REFORMATOR RELIGIOS(Herodot, Iordanes, Strabon), ZEUL CARPATIC AL NEMURIRII(Al. Busuioceanu), ZEU TOTEMIC URS(R. Vulcanescu), ZEUL-MOS (N. Densusianu) In linii mari doctrina zamolxiana respecta urmatoarele principii:nemurirea ca atare(Herodot) sau imortalitatea sufletului(neexistind credinta celtica in metempsihoza);vindecarea prin corelatia trup-spirit ceea ce indica omul integral(Platon);ascetismul—urmarind sa nu foloseasca nimic viu in hrana;predicarea curajului cel putin la ktistai(Strabon);cunoasterea astrelor(Iordanes);morala dreptatii si a cinstei(Herodot)

După unii scriitori, Zamolxis a fost daimon getic (Herodot) sclav al lui Pytagora (Herodot, Strabon, Celsus, Origene) înțelept inițiat (Strabon, Iordanes), înțelept prepitagoreic (Herodot), erou civilizator zeificat (Herodot, Strabon) mag şi medic psihoterapeut sau rege ajuns zeu (Platon) legislator (Diodor din Sicilia), filosof savant (Iordanes), profet (Strabon), reformator religios cultural şi politic (Herodot; Iordanes), mare preot al divinității daco-getice supreme (Strabon), personaj mort şi înviat (Celsus), divinitate feminină (Suidas), Hiperboreu (Clemet Alexandrinul), Saman (E. R. Dodds), zeu dyonisiac după modelul Sabazius (G. G. Tocilescu) zeu celest şi atmosferic (V. Pârvan), zeu uranian (M. Eliade), zeu urano-solar evoluat dintr-un zeu htonic (H. Daicoviciu), zeu htonic (I. I. Russu), divinitate inițiatică (T. Herseni), profet htonic, naturist şi inițiatic al unui zeu suprem (R. Florescu), zeul carpatic al nemuririi (Al. Busuioceanu), zeu totemic întruchipând ursul (R. Vulcănescu), un zeu care reapare periodic (Al. Popescu), Zeul-Moş (N. Densuşianu, R. Vulcănescu).

Este cert că acest cult a influentat sau a fost influentat de celți. O dată la 4(5) ani se sacrifică un sol sacrificiul nu se producea pe pământ ci în aer iar solul era ales în urma unor teste. Dacă solul nu murea era învinuit şi se trimitea alt sol.

Doctrina zamolxiană avea, în linii mari, următoarele principii:

-nemurirea ca atare (sau numai imortalitatea sufletului).
-vindecarea prin corelatia trup-suflet
-ascentismul
-predicarea curajului, mai ales la caste ktistailor, ai căror membrii erau lipsiti de teamă
-cunoasterea astrelor
-morala dreptății şi a cinstei

Conturul personalității marelui zeu dac este absolut original în panteonul antic european, prin sistemul de mistere inițiatice, magia psihomedicală, mitul unității spirit-trup, respectiv divinitate-umanitate (confirmat de trimiterea rituală a solului în cer), mitul unității astrale (confirmat de calendarul specific al dacilor) ca şi absenta totală a thanatofobiei (confirmată de constiinta dacilor că, inițiati între Zamolxe ei ajung nemuritori cu adevărat). Urme ale cultului zamolxian se găsesc în folclorul românesc (Mosii; Caloianul) dar dintre toate cultele antice, aceste s-a pretat cel mai mult la creştinare. Crestinismul ortodox a preluat, odata cu enoriasii si majoritatea conceptelor zamolxiene trecerea facindu-se lin si organic. populatia locala nu a fost crestinata cu edicte sau cu forta si nici nu a cunoscut razboaiele religioase.

SIMILITUDINI

Zamolxis invata ca"nici el si nici adeptii sai, nici unul din urmasii acestora nu vor muri, ci vor merge intr-un loc anume, unde vor trai pururi si vor avea parte de toate bunataturile lumii" (Fontes, II, 19) Isus Cristos invata "cel ce crede in mine, chiar de va muri va trai. Eu le dau viata vesnica si nu vor pieri niciodata [...] dar cei rai vor merge la osinda vesnica iar dreptii la viata vesnica" (Ev. Matei, 25, 46)

MOSTENITORII STELELOR
HertoValus (aprox. 683 î.d.h)

Cam la amurg, in jurul focului
Artemis si suratele ei
Batrini, barbati, femei, copii
Vegheaza in mila cerului
Tot intrebind-o Artemis spune:
Fericiti cei cutezatori
Ca a lor este victoria
In plaiurile cele sfinte
Fericiti cei ce pling, ca aceia
In dalbe ceruri se vor mingiia
Fericiti cei blinzi, ca aceia
Vor mosteni intreg pamintul.
Fericiti acei ce flaminzesc
Si acei ce inseteaza de stiinta,
Ca aceia se vor satura
Si niciodat anu vor mai rabda
Fericiti aceia care muncesc
Pamintul facindu-l gradina
Ca ei vor culege roadele
In gradinile cerurilor
Fericiti vor fi cei milostivi
Ca aceia se vor mintui
Fericiti cei curati in suflet

Ca s-or hrani doar cu lumina
Fericiti facatorii de pace
Ca fii cerului se vor chema
Fericiti cei prigoniti pentru
Dreptate, ca a lor este cerul.
Fericiti veti fi voi, initiati
In Legamintul Tainic si Nou
Ca voi veti bea din Apa vie
Si veti gata renasterile
Primind pe veci ca mostenire
Fiecare cite o stea in dar
Veghind Divina Rinduire
Investiti cu glorie si dar!

Herto Valus „Cartea Secretă“ PREDICA DE PE MUNTE A LUI ISUS (aprox. 30 en.)

Vazind multimile, Isus
S-a suit in munte si asezindu-se,
Ucenicii lui au venit la el,
Si deschizindu-si gura
Ii invata zicind:
Fericiti cei saraci cu duhul
Ca a lor este imparatia cerurilor,
Fericiti cei ce pling ca aceia
se vor mingiia,
Fericiti cei blinzi, ca aceia
Vor mosteni pamintul
Fericiti cei ce flaminzesc
Si inseteaza de dreptate,
Ca aceia se vor satura
Fericiti cei milostivi
Ca aceia se vor milui,
Fericiti cei curati cu inima
Ca aceia vor vedea pe Dumnezeu
Fericiti facatorii de pace
Ca aceia fiii lui D-zeu se vor chema
Fericiti cei prigoniti pentru dreptate
Ca a lor este imparatia cerurilor
Fericiti veti fi voi cind va vor ocari
Si va vor prigoni si var zice tot
Cuvintul rau impotriva voastra,
Mintind din pricina mea.
Bucurati-va si va veseliti
Ca plata voastra mult aeste
In ceruri, ca asa am prigonit
Pe proorocii cei dinainte de voi.
Noul testament; Evanghelia dupa Matei cap. 5, 1—12
(scrisa aprox. sec 3en)

Niciodată adoratorii lui Zalmoxis n-au înţeles să cedeze fără luptă” afirma un istoric contemporan. Această credinţă în nădejdea existenţei războinice vine din adâncul unui crez deosebit de alte popoare ale timpului. Vasile Pârvan îl surprinde esenţial în Getica – “...sufletul e nemuritor. Trupul e o împiedicare

pentru suflet de a se bucura de nemurire: de aceea el nu are nici un preț, poftele lui nu trebuie ascultate, la război el trebuie judecat fără părere de rău. Omul nu poate ajunge la nemurire decât curățându-se de orice fel de patimi, carnea, vinul, femeile sunt o murdărire a sufletului. Prin asceză şi monoteism, dacii respectau precepte creştine înainte de creştinism. ”

Pentru daci, odiseea sfântului Andrei a venit în întâmpinarea ethosului zalmoxist. O viziune a modelelor exemplare confirmată de Porphirios atunci când relatează că pe Zalmoxis, daco-geții “îl adoră ca pe Heracles”. Ni se dezvalule astfel şi un alt aspect al principiului zalmoxist, care duce la existența unui cult al eroismului “la cele mai războinice populații” - cum numea Pliniu cel Tânăr pe strămoşii noştri. Istoriografia a dat numeroase valențe timpului: ciclic, spirală, vertical. Mircea Eliade vorbea despre un timp al oamenilor cavernelor precum şi de unul al grecilor ca un timp ciclic, mitic al eternei reîntoarcei. Pierre Chaunu în lucrarea sa Istorie şi decadență creionează un timp al verticalității, considerând timpul iudeo-creştin, timpul nostru contemporan.

“Din traci s-au născut românii” spunea Mihai Eminescu intuind esența etnică a poporului român. Românii au moştenit de la daci, ramura nordică a tracilor, tipul şi trăsăturile de suflet întru Zamolxis.

Constantin Brâncuşi, sculptorul român al universalității, moştenit a însuflețit într-o binecunoscută sculptură a sa, “Cumințenia Pământului”, o trăsătură ingenuă de bun simț încarnat din spiritul neamului nostru. Popor cu adânci rădăcini țărăneşti, în spațiul mioritic, românii au cultivat bunul simț, smerenia, buna vecinătate. Peste ei, de-a lungul istoriei au trecut toate invaziile barbare din spațiul euro-asiatic. Ei au ramas aici ca o piatră din muntele Kogaionullui. Această trăinicie telurică izvorăşte din originea milenară, de la începutul vieții umane, a strămoşilor neamului românesc, pe aceste meleaguri carpato-danubiano-pontice. Din această experiență milenară s-a născut înțelepciunea “Cumințenia Pământului”.

Viața pe aceste meleaguri “gură de rai” a fost supusă permanentei incursiuni barbaro-satanice. Daco-românii s-au apărat, războit, răsculat, numai atunci când “a ajuns cuțitul la os”.

O altă fațetă a spiritului nostru o găsim în acel weltanschaung războinic, haiducesc, “a se face nemuritor” (Herodot): care este sufletul zalmoxist, sub semnul lupului. Lup -”daos”- este numele de origine indo-europeană a dacilor ca temelie a “Cuminţeniei Pământului”.

De la daci, românii au moştenit această sinteză între “cumințenia pământului” şi spiritul trăirii războinice”. Ovidiu, exilatul do la Tomis, a intuit această trăire spirituală în cele două poeme din “Tristele” şi “Scrisori din Pont”. Iată versunile din “Tristele”, dacii: au glas aspru/chip sălbatic, şi sunt cea mai adevărată întruchipare a lui Marte/ Părul şi barba lor n-au fost tunse niciodată/ Măna lor dreaptă e totdeauna gata să înfingă cuțitul / pe care îl are legat la şold orice barbar. ” În “Scrisori din Pont” Ovidiu spunea: “...un bătrân, care întâmplător se află în acea adunare, / răspunse vorbelor mele astfel, / Şi noi, bunule oaspe, cunoaştem numele prieteniei, / noi care locuim departe de voi, la Pont şi la Istru”.

Prin această moştenire ancestrală zalmoxistă românii s-au ridicat întotdeauna la luptă, răzvrătire, război de câte ori ființa lor a fost agresată de factori externi.

Astfel, din adâncul metafizic at trăirii româneşti s-au născut simboluri naționale unice, colectivități unite în individualitate, personaje tragice prin destinul lor: Burebista, Decebal, Gelu, Mircea, Ştefan, Mihai, Horea, Tudor, Avram Iancu, Antonescu. Sunt numai suflete din şirul lung aI eroilor neamului.

Românii au creat propriul lor timp, cel al trăirii telurice, chtonice ancestrale, metafizice - Timpul transcendenței ce leagă pe Pământ şi în Ceruri omul şi neamul cu Dumnezeu într-o trinitate a veşniciei. Iisus ne-a relevat că neamurile

se înfăţişează în faţa Domnului, neamurile ca o creaţie firească divină veşnică opuse contopirii cosmopolite, federative.

Urmând linia individ-neam-Dumnezeu, unită prin forţa esenţială a iubirii creştine avem a contopire a împlinirii individului şi neamului într-o unitate inseparabilă. Învierea şi misionarismul individului au conţinut numai atunci când omul se jertfeşte pentru mântuirea sufletului neamului său.

Iisus ne-a relevat puterea sacrificiului. Pentru neam sacrificiul eroului reprezintă mântuirea sufletului colectiv. În acest fel se explică sacriflciul individual al celui mai bun şi frumos fiu al neamului, pe altarul credinţei lui Zalmoxis (fapt consemnat de Herodot) pentru victoria în război - Fiinţa Omului pentru perenitatea fiinţei Neamului, într-o simbioză indestructibilă.

Pentru români, urmaşii dacilor, mitul, credinţa în Zalmoxis, în "a te face nemuritor" se substituie Vechiului Testament, devenind temelia înţelegerii şi trăirii fireşti a sensurilor Noului Testament. Rădăcina ancestrală zalmoxistă este un izvor spiritual ce dăruieşte viaţa perpetuă spiritualităţii noastre ortodoxe.

Pornind de la această adorare a lui Zalmoxis de către vechii daci, putem descoperi căi nebănuite ale sufletului strămoşilor noştri.

Dacii sunt cel mai deosebit popor din spaţiul european şi universal. O sinteză unică de cultură şi civilizaţie originară. Ei sunt după Nicolae Densuşianu obârşia panthenonului grec, scuar al zeilor. Dacii "cum îşi spun ei înşişi şi cum le zic şi romanii" (Dio Cassius), au fost cu siguranţă "cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci" (Herodot). Originea lor a născut multe controverse, dar datorită cercetărilor din ultimii ani, în special ale lui Nicolae Miulescu prin cartea „Dacia - Þara Zeilor" s-au dezvelit multe secrete despre trecutul strămoşilor noştri. Nicolae Miulescu afirmă că populaţia continentului nostru are la bază două mari grupuri de europeni care, având aceleaşi rădăcini de la omul erei glaciare, s-au diferenţiat unul de celălalt până au format astfel două mari familii înrudite. Ramura nordică, pe care o numim baltică - masuriană (...) popoarele germanice şi cele slave (...) cea de-a doua ramură, ramura de sud, era formată din acea populaţie care s-a dezvoltat în bazinele mai joase şi a devenit ceea ce am numit noi carpato-dunărenii (carpato-istrieni)..." "Dacii s-au născut sub semnul lupului, al războiului, înca din timpuri imemorabile, legendare. "Grupul carpato-dunărean, dezvoltându-se ca un prim nucleu în ţara din urul munţilor (...) de unde cele mai frumoase râuri se îndreptau spre Dunăre (Istrul), care le aduna în apele ei curgătoare, după ce a adoptat viaţa de tip pastoral a început să se simtă tot mai înghesuit între dealurile natale" (Nicolae Miulescu). Aşa cum grecii au prin Homer, legenda războaielor Troiei, Nicolae Miulescu vine cu teoria unui razboi, un fel de Goterdamerung al dacilor susţinând o cucerire de către stramoşii noştri a subcontinentului indian, aducând pentru această afirmaţie dovezi de asemănare între limba dacă şi cea sanscrită. Nicolae Miulescu aşează epopeea razboinică din Mahabharata si Ramayana la originea spiritului războinic al dacilor.

Ion Horaţiu Crişan în „Civilizaţia geto-dacilor" vorbeşte despre influenţa miceniană asupra caracteristicilor armelor de luptă dace în epoca bronzului. Dar mergând pe linia teoretică care o impune Nicolae Densuşianu în "Dacia preistorică" vom putea susţine că topoarele de luptă din tezaurul de la Þufălău sau sabia de la Perişani - toate cu profunde caractere miceniene - după I. H. Crişan - pot fi considerate prin teoria lui Nicolae Densuşianu ca originare din spaţiul carpato-dunărean. Un model al mijloacelor de luptă pe care micenienii, vechi greci, il preiau de la daci. În acest mod au preluat şi orfismuI sau sământa filosofică a lui Pitagora.

Dacii - în semnul lupului - după o ipoteză a lui I. H. Crişan îşi trag denumirea "dintr-un cuvânt - daca - ce ar fi desemnat un pumnal scurt cu lama curbă, armă specifică a geto-dacilor, numai că un asemenea cuvânt nu este atestat în texte literare sau inscripţii. Arma specifică dacilor în textele de limba

latină se numeşte sica. ” Mai degrabă există o apropiere între denumirea dacilor cu indo-europenismul “dhaukos”, ce înseamnă lup. Deci această asemănare justifică apropierea pe care o face I. H. Crişan, că “legătura între numele dacilor prin lup sugerează originea totemică ce ar putea fi susţinută şi de stindardele în formă de cap de lup întâlnite pe Columna lui Traian sau pe ceramică”.

La daci religia se interfera intr-o sinteză inseparabilă cu doctrina militară. . Herodot remarca două lucruri la daci “dacă ar avea a singură conducere şi s-ar înţelege între ei ar fi după părerea mea de neînfrânt şi cu mult mai puternici decât toate seminţiile pământului” şi faptul că “stăpânesc meşteşugul de a te face nemuritor. (...) şi faptul că ei nu mor şi că cel care piere se duce la Zalmoxis”. Numai această credinţă organică explică marile victorii ale dacilor în luptele cu sciţii, persanii, macedonenii, celţii sau romanii.

Sunt interesante de analizat două texte ale unui istoric antic, Strabon, pentru a surprinde strânsa legătură între cele trei elemente de rezistenţă ale neamului dac: Zalmoxis, rege, armată. Strabon face următoarele referiri la Burebista “...ajungând în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, getul Burebista i-a înălţat atât de mult prin exerciţii, abţinerea de la vin şi ascultare faţă de porunci, încât în ultimii ani s-a făcut un stat puternic şi a supus geţilor cea mai mare parte din populaţiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut şi de romani”. Denumirea de geţi a fost dată dacilor de greci care aveau obiceiul să dea denumiri diferite de numele pe care şi-l dădeau popoarele sieşi. După Strabon, dacii se numeau “daoi”. Iar a tradiţie consemnată de Hesychios ne informează ca daos era numele frigian al lupului. După Mircea Eliade dacii se numeau ei înşişi mai demult “lupi” sau “cei care sunt asemeni lupilor, cei ce seamană cu lupii”. Tot după Eliade numele lor etnic derivă foarte probabil din iranianul “dahoe”, ce înseamnă “lup”. Lupul în antichitate era simbolul ‘fugarului”, o ipoteză susceptibilă de a explica numele dacilor scoate în evidenţă capacitatea de a se transforma în lupi (...). Imitarea rituală a lupului caracterizează îndeosebi initierile militare şi prin urmare ale celor Männerbunde, confreriile secrete de războinici” (Mircea Eliade).

Eliade afirmă că datorită eroismului şi tenacităţii tineretului razboinic al unui trib, epitetul lor ritual “lupii” a devenit numele întregului trib! Mai departe Eliade crede că “epitetul acestor tineri imigranţi victorioşi a fost acceptat de aborigenii invinşi şi supuşi. Continuând putem afirma că numele lor de daci vine de la un grup de tineri războinici răzvrătiţi, purtători de sabie, care la romani sunt cunoscuţi ca haiduci ce impun societăţii dacice epitetul lor ritual de lupi. Conducătorul acestui grup a fost probabil un tânăr cu numele de Zalmoxis care a dăruit dacilor un principiu religios ascetic monoteist, monogam precum şi credinţa în nemurire; un principiu compatibil cu spiritul războinic al oamenilor locului. S-a creat astfel o stare de spirit unificatoare care a dus la ivirea unei armate invincibile cu un rol hotărâtor în formarea statului dac centralizat al lui Burebista. Această credinţă naşte tipul de rege - zeu - conducător suprem al armatei. Remarcabilă este descoperirea în anii ‘50 ai secolului XX a unei inscripţii datând din jurul anului 300 înainte de Hristos, cu numele regelui dac Zalmodegekos. Aceste nume ale regelui sintetizează funcţia politicpă de rege cu cea spirituală întru Zalmoxis. Regele dac devine simbolul unui principiu spiritual şi credinţei în nemurire şi vitejie. O dată cu Burebista se produc mutaţii importante privind rolul regelui în spiritualitatea dacică. Cu două secole înainte de Burebista, dupa victoriile lui Dromichaites împotriva lui Lisimah, datorită influenţelor negative ale coloniilor greceşti de la Pontul Euxin asupra moravurilor şi credinţei dacilor se remarcă o decădere a spiritului combativ din cadrul armatei dace al războinicilor lupi.

Această pervertire a credinţei tradiţionale dace s-a sfârşit odată cu Burebista. Perioada o putem încadra cronologic între 290 şi 80 înainte de Hristos. Încă pe vremea lui Dromichaites, cel care l-a învins pe regele

macedonian. Diodor din Sicilia ne arată cum dacii i-au cinstit pe prizonierii macedoneni cu mese bogate, iar ei deşi erau învingători au păstrat atitudine rezervată şi modestă deoarece Zalmoxis nu avea nevoie de sclavi ai plăcerilor ci de oameni robuşti, puternici, capabili să îndure foametea şi setea, să reziste durerilor fizice şi să înfrunte moartea cu neasemuit curaj.

Dacii, aşa cum ne arată Jordanes după victoria asupra generalului roman Fuscus “i-au numit pe conducătorii lor semizei, adica “anzi” şi nu simpli oameni.”

Porphirios relatează că pe Zalmoxis, dacii "îl adora ca pe Heracles". Odată cu Burebista are loc o renaştere a credinței tradiționale dace. Burebista cu ajutorul marelui preot Deceneu repune în drepturi vechea religie a lui Zalmoxis, vechile rituri tradiționale, oarecum uitate şi datorită războaiebor intestine între daci, precum şi a influenței celților. În vremea lui Burebista are loc o revoluție a fondului autohton autentic. Strabon in Geografia arată că Deceneu era “bărbat vrăjitor, care umblase prin Egipt şi învățase oarecare semne de proorocire, lăsând a se crede ca îi sunt cunoscute tainele divine. După câtva timp era socotit chiar zeu (…). Ca dovadă de cât îl ascultau geții, e ca s-au lăsat convinşi să-şi stârpească viile şi să-şi ducă viața fără vin”. Relatarea ne dovedeşte că Zalmoxis era un principiu, o stare de spirit, ascetică, unificatoare, creatoare de religie şi stat. Deducem din text cum dacii înlătură influențele orgiastice ale cultului lui Dyonisos care contribuiau la o scădere a combativității războinice. În acea perioadă are loc o regenerare morală prin Zalmoxis.

Grigore Tocilescu afirmă că în Dacia ar fi existat familia poligamă. Burebista şi Deceneu a interzis tocmai pentru a feri de moleşeală soldatul dac. S-a dus o luptă acută împotriva dezintegrării şi disoluției valorilor tradiționale dace, de sorginte zalmoxistă. Pe Deceneu îl interpretăm ca pe un restaurator, nu ca pe un creator de religie. Odată cu epoca lui Burebista, regele păstrează funcția politică şi militară dar pierde din prerogativele spirituale care trec în seama marelui preot Deceneu, care devine un fel de patriarh al dacilor - funcția spirituală ce precede Patriarhia ortodoxă la români.

În jurul anului 80, înainte de Hristos, a avut loc o revigorare a spiritului razboinic al dacilor. Ovidiu îl surprinde în Tristele. Spirit războinic, Zalmoxis, personaj consubstanțial a dăruit Daciei o religie compatibilă cu sufletul războinic al strămoşilor noştri. Zamolxis precede eroii noştri naționali, Mircea, Mihai, Horea, Tudor, Avram Iancu şi bineînțeles şi multi alții. Aceşti eroi au ceva din spiritul de sacrificiu al haiducului, din acel ceva jertfit întru nemurirea lui Zamolxis.

Numeroase sunt reprezentările călărețului pe plăcuțele de argilă de la Letnița. El este îmbrăcat în armură cu sulița în mână atacând un urs ce stă înaintea calului. Şi sub cal este reprezentat un lup. Acest personaj îl putem considera o reprezentare a lui Zalmoxis sub chip de Sfântu Gheorghe.

Dacii s-au creştinat repede şi datorită preceptelor bui Zamolxis: monoteism, nemurire, lumea de dincolo, care au făcut din daci creştini înainte de creştinism, iar din MarelePreot, un patriarh înainte de patriarhie.

Poporul român, urmaşul dacilor, a preluat matricea de la Zalmoxis într-o treime mitică a spiritualității neamului sintetizată în ciobanul din Miorița, care acceptă moartea cu seninătatea unui dac, a Meşterului Manole ce-şi sacrifică cea mai dragă ființă pentru biserica creştină, simbol at temeliei şi trainiciei neamului românesc. Nu în ultimul rând Zalmoxis se regăseşte în Toma Alimoş ca spirit de dreptate, revoltă şi neatârnare creştină - un Zalmoxis ce revine azi în sufletele noastre.